

Joanna Kołodziej

Narodowy Bank Polski, Szkoła Główna Handlowa

Grzegorz Paluszak

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

ZRÓŻNICOWANIE CEN KONTROLOWANYCH I INFLACJI W UNII EUROPEJSKIEJ*

1. Wstęp

Zróźnicowanie poziomu cen w krajach zintegrowanego obszaru gospodarczego jest często wykorzystywane jako wskaźnik poziomu integracji rynku. Ze względu na coraz większe zintegrowanie europejskich rynków poszczególnych produktów można oczekiwać, że dyspersja poziomu cen, zwłaszcza towarów podlegających łatwemu obrotowi międzynarodowemu, się zmniejszy. Ceny zaś niewymiennych dóbr i usług są kształtowane głównie przez miejscowe warunki podaży i popytu, a nie przez warunki międzynarodowe, można więc oczekiwać, że będą one podlegały konwergencji w stopniu, w jakim podlegają konwergencji poziomu dochodu na obszarze euro. Przykłady innych obszarów walutowych o wysoce zintegrowanych rynkach wskazują jednak, że zróźnicowanie poziomu cen będzie nadal istniało.

Zwracając uwagę na zmiany dyspersji poziomu cen w czasie, Europejski Bank Centralny (EBC) wskazuje, że konwergencja poziomu cen zarówno w Unii Europejskiej, jak i na obszarze euro była szczególnie wyraźna w końcu lat osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych, zwłaszcza w odniesieniu do dóbr podlegających wymianie handlowej. Było to przypuszczalnie wynikiem wprowadzenia programu rynku wewnętrznego, który zniwelował bariery dla handlu i zwiększył konkurencję ponadgraniczną [9]. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych konwergencja cen uległa spowolnieniu, przypuszczalnie także w związku ze zniżką konwergencji stóp inflacji w krajach strefy euro.

* Tekst odzwierciedla wyłącznie prywatne poglądy autorów i nie powinien być inaczej interpretowany.

Zróźnicowanie inflacji jest normalnym zjawiskiem w unii walutowej; może ono stanowić integralną część mechanizmu dostosowawczego, wynikającego ze zróźnicowania rozwoju gospodarczego państw Unii Europejskiej. Mechanizm ten odzwierciedla wpływ różnorodnych wstrząsów gospodarczych, a także zróźnicowanie struktury gospodarki w poszczególnych państwach. W związku z tym, zróźnicowanie inflacji jest wynikiem rynkowego procesu dostosowawczego w krajach unijnych. Wypada jednak podkreślić, że trwale zróźnicowanie inflacji w strefie euro nie tylko wynika z rynkowego procesu dostosowawczego, ale również stanowi następstwo błędów popełnianych w koordynacji polityki fiskalnej poszczególnych krajów, rozbieżnych tendencji płacowych, głęboko zakorzenionych niedoskonałości na rynku produktów i czynników produkcji, które odzwierciedlają się w sztywności cen nominalnych i realnych¹. Warto zauważyć, że jednym ze sposobów usunięcia tych niedoskonałości rynku jest ingerencja rządów państw w kształtowanie się cen na rynku.

Teoretycznie w gospodarce wolnorynkowej poziom cen jest wyznaczany w wyniku wzajemnego oddziaływania popytu i podaży i jest efektem swobodnych decyzji podmiotów działających na rynku. W praktyce swoboda ta jest ograniczona przez bezpośrednie lub pośrednie regulacje państwa, które mają chronić konsumenta przed nadmiernym i nieuzasadnionym wzrostem cen. Ogólnie można stwierdzić, że zadaniem regulacji (w ramach zastępowania rozwiązań konkurencyjnych) jest ochrona interesu konsumenta przed działaniami monopoli sieciowych. Pośredni wpływ na ceny wywierają również akty prawne dotyczące podatków pośrednich. Przepisy te nie zmniejszają swobody kształtowania cen, lecz powodują ich podwyższenie, zapewniając jednocześnie wpływy podatkowe państwu.

Występowanie ingerencji państwa w proces kształtowania się cen i dość duży stopień zróźnicowania cen kontrolowanych i inflacji w krajach Unii Europejskiej stanowiły podstawę do opracowania niniejszego artykułu. Głównym celem przedstawionej analizy jest porównanie poziomów, zmian oraz zróźnicowania wybra-

¹ Szczegółowe omówienie tych przyczyn znajduje się w artykule *Monetary Policy and Inflation Differentials in a Heterogeneous Currency Area* (por. *Monetary Policy and Inflation Differentials in a Heterogeneous Currency Area*, „Monthly Bulletin” ECB, maj 2005, s. 61-70). W opracowaniach ECB wskazuje się, że występują również inne przyczyny trwałości inflacji w państwach strefy euro; np. K. Adam stwierdza, że podmioty, które nie formułują w pełni racjonalnych oczekiwań, przyczyniają się do zwiększenia stopnia trwałości inflacji i produkcji w strefie euro (por. K. Adam, *Experimental Evidence on the Persistence Output and Inflation*, ECB, Working Paper Series nr 492, czerwiec 2005). H. Dixon i E. Kara uważają, że nawet mały udział kontraktów długoterminowych w gospodarce może znacznie zwiększyć trwałość cen i produkcji w gospodarce. Ich zdaniem, kontrakty długoterminowe wywołują tzw. efekty rozprzestrzeniania się na kontrakty krótkoterminowe, poprzez powolniejsze zmiany ogólnego poziomu cen (por. H. Dixon, E. Kara, *Persistence and Nominal Inertia in a Generalized Taylor Economy. How Longer Contracts Dominate Shorter Contracts*, ECB, Working Paper Series nr 489, maj 2005).

nych cen kontrolowanych, ich wag w koszyku CPI i HICP w państwach UE 25. Artykuł przedstawia również wyjaśnienia podstawowych przyczyn zróżnicowania cen kontrolowanych i ich wpływu na inflację oraz jej zróżnicowanie.

2. Pojęcie i zakres cen kontrolowanych w Unii Europejskiej

Ceny kontrolowane są umowną kategorią cen konsumpcyjnych wyodrębnianą z koszyka CPI lub HICP. Podstawą do zaliczenia grup cen do kategorii cen kontrolowanych jest analiza mechanizmu kształtowania cen w danej grupie. Ceny kontrolowane, jak już sama nazwa wskazuje, nie są kształtowane przez mechanizmy rynkowe, lecz podlegają różnego rodzaju bezpośrednim i pośrednim regulacjom administracyjnym. Wśród cen kontrolowanych można zatem wyróżnić ceny:

- regulowane w sposób pośredni poprzez stawki podatku akcyzowego, tj. ceny napojów alkoholowych, wyrobów tytoniowych, paliw,
- podlegające nadzorowi przez upoważnione urzędy, w Polsce przede wszystkim przez Urząd Regulacji Energetyki (URE), np. energia elektryczna, gaz,
- jednolite w skali danego kraju (np. ceny usług pocztowych),
- kontrolowane przez władze lokalne (ceny usług komunikacji miejskiej),
- ustalone przez rząd (np. opłaty sądowe i administracyjne).

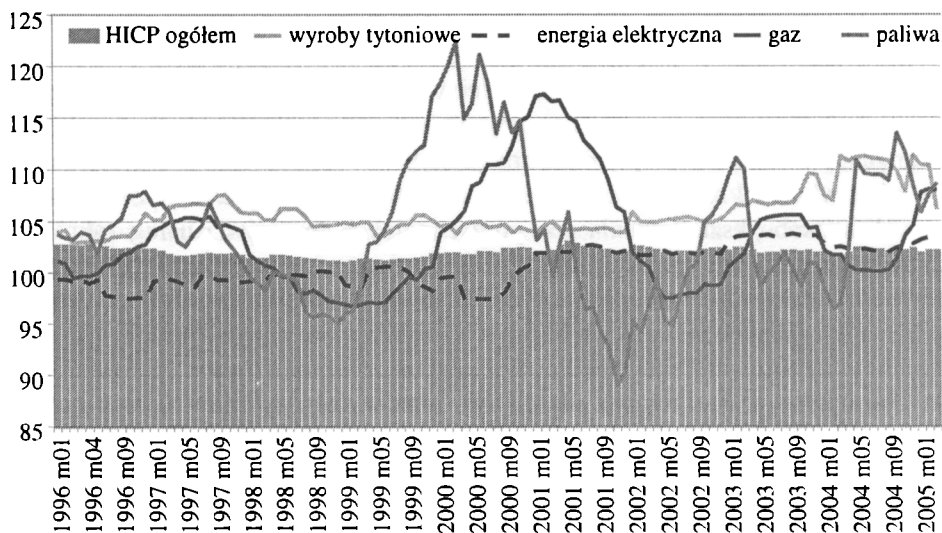
Ze względu na duże znaczenie cen kontrolowanych w kształtowaniu wskaźnika inflacji oraz to, że kategoria ta obejmuje ważne dla gospodarki towary i usługi, wiele krajów członkowskich UE tworzy na potrzeby analiz kategorię cen kontrolowanych. Na szczeblu unijnym nie ma jednolitych kryteriów wyodrębniania tych cen z koszyka CPI czy HICP. Ze względu na formę uregulowań prawnych dotyczących sposobu kształtowania cen poszczególnych towarów i usług zakres cen kontrolowanych i ich waga w CPI lub HICP są różne w poszczególnych krajach. Jedynie zakres towarów akcyzowych, zaliczanych w niniejszej analizie do cen kontrolowanych, jest we wszystkich badanych krajach jednakowy. Zgodnie z prawem wspólnotowym towary akcyzowe podzielono na zharmonizowane (paliwa silnikowe, olej opałowy, gaz, napoje alkoholowe oraz wyroby tytoniowe) oraz niezharmonizowane (m.in. samochody osobowe, kosmetyki). Towary zharmonizowane to te, na które prawo wspólnotowe określa obowiązkowe minimalne stawki akcyzy, równocześnie nie zakazując stosowania stawek wyższych od wymaganych. W odniesieniu do towarów niezharmonizowanych państwa członkowskie zachowały prawo do wprowadzania lub utrzymania na nie podatków zgodnie z prowadzoną własną polityką fiskalną. Jedynie wysokość stawek w krajach UE jest różna.

Ze względu na obszerność tematu wybrano niektóre towary i usługi o cenach kontrolowanych, tj. ceny energii elektrycznej, gazu, usług telekomunikacyjnych. Spośród usług telekomunikacyjnych analizowane były dostępne dane obejmujące 4 podstawowe rodzaje usług: abonament, rozmowy lokalne, międzymiastowe i międ-

dzynarodowe. Podstawę do wyodrębnienia towarów i usług o cenach kontrolowanych w krajach UE 25 stanowiła definicja cen kontrolowanych w Polsce oraz rozporządzenie Komisji określające szczegółowe zasady w sprawie minimalnych standardów traktowania „taryf”². Zgodnie z rozporządzeniem „taryfa” to lista ustalonych wcześniej cen oraz warunków zakupu i konsumpcji jednego i tego samego dobra lub usługi lub podobnych dóbr i usług, które zostały ustalone centralnie przez dostawcę, rząd lub porozumienie w celu wywarcia wpływu na wzorce konsumpcji. Na potrzeby niniejszego artykułu spośród grup elementarnych HICP do „taryf” zakwalifikowano: dostawę wody i innych usług związanych z mieszkaniem, energią elektryczną, gaz i inne paliwa, paliwa i smary do osobistego wyposażenia transportowego, usługi transportowe, usługi pocztowe oraz telefony i faksy.

3. Ceny kontrolowane a inflacja w CPI i HICP w krajach UE 25

Ceny kontrolowane odgrywają istotną rolę w kształtowaniu wskaźnika inflacji, zarówno w Polsce, jak i w innych krajach UE, gdyż dynamika większości z nich od połowy lat dziewięćdziesiątych wykazywała dynamikę relatywnie wyższą od ogólnego wskaźnika inflacji (rys. 1).

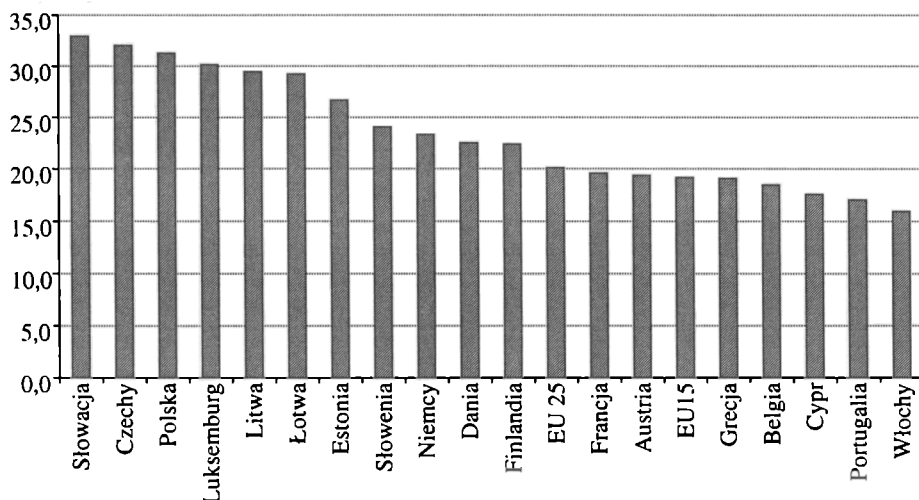

Rys. 1. HICP oraz główne ceny kontrolowane w UE 15

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Eurostatu.

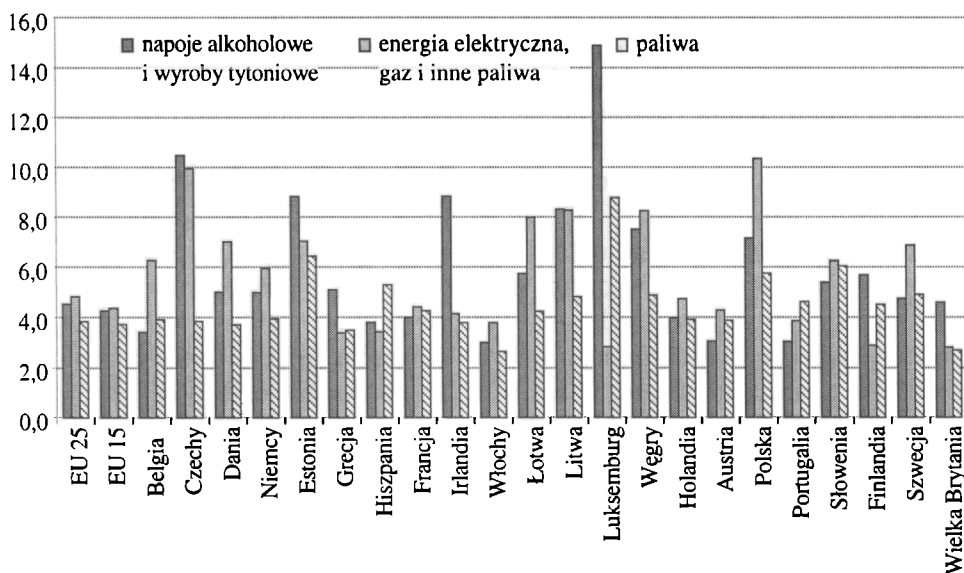
² Commission Regulation (EC) No 2646/98 of 9 December 1998 Laying Down Detailed Rules for the Implementation of Council Regulation (EC) No 2494/95 as Regards Minimum Standards for the Treatment of Tariffs in the Harmonized Index of Consumer Prices.

We wszystkich krajach UE 25 waga cen kontrolowanych w HICP (liczona w warunkach porównywalnych) w 2005 r. kształtowała się na poziomie od 16% we Włoszech do 33% na Słowacji (rys. 2).

Rys. 2. Wagi cen kontrolowanych w wybranych krajach UE 25 w 2005 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Eurostatu.

Rys. 3. Wagi wybranych cen kontrolowanych w HICP w 2004 r. w wybranych krajach UE 25

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Eurostatu.

Tak znaczny udział cen kontrolowanych w HICP wskazuje, że ceny kontrolowane są istotnym źródłem presji inflacyjnej. W krajów UE 15 najwyższa waga wystąpiła w Luksemburgu – 30,2%. Polska na tle UE 25 ma jeden z najwyższych udziałów procentowych cen kontrolowanych w HICP (31,3%). Średnia waga cen kontrolowanych w UE 15 w HICP zmalała z 20,2% w 1996 r. do 19,2% w 2005 r., głównie w Niemczech oraz Francji. W Luksemburgu zaś waga cen kontrolowanych w latach 1996-2005 wzrosła aż o przeszło 16 punktów procentowych. W większości krajów nowo przyjętych do UE w 2004 r. waga cen kontrolowanych w HICP wzrosła w analizowanym okresie³.

Bardzo zróżnicowane są również wagi poszczególnych cen kontrolowanych (rys. 3). Największe zróżnicowanie występuje w grupie napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych, gdzie różnica między krajem o najwyższej wadze a krajem o wadze najniższej sięga aż 12 punktów procentowych.

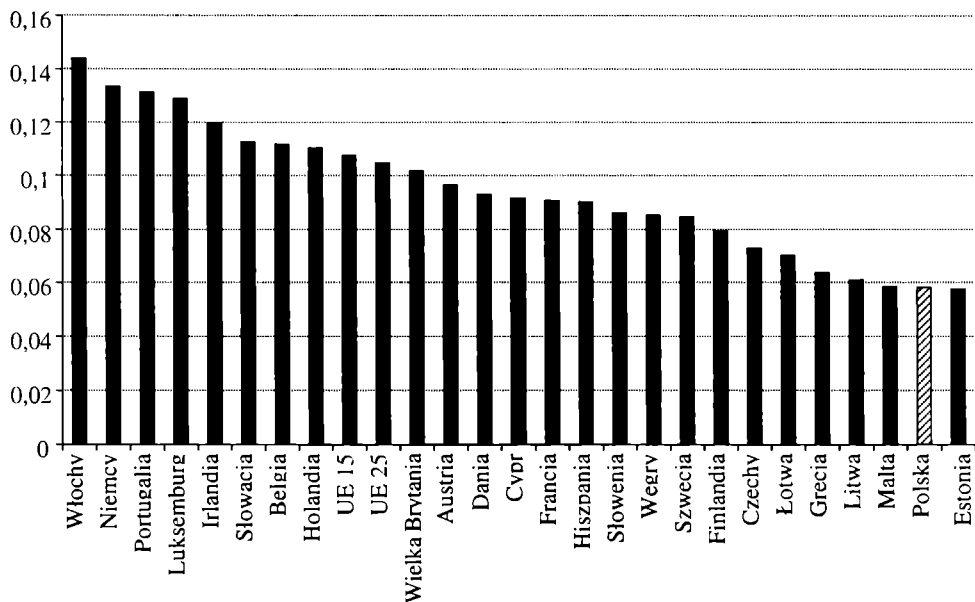
4. Zróżnicowanie poziomu cen kontrolowanych w Unii Europejskiej

Przeprowadzona analiza wskazuje na występowanie w UE 25 rozbieżności w poziomie wybranych cen kontrolowanych. Kształtują się one w następujących przedziałach (rys. 4-8):

- energia elektryczna: od 0,0576 euro/kWh (Estonia) do 0,144 euro/kWh (Włochy),
- gaz: od 3,85 euro/GJ (Łotwa) do 12,58 euro/GJ (Dania),
- połączenia międzystrefowe: od 0,2 euro/10 min (Cypr) do 1,22 euro/10 min (Węgry); połączenia lokalne: od 0,2 euro/10 min rozmowy (Cypr) do 0,57 euro/10 min rozmowy (Belgia); połączenia międzynarodowe (do USA): od 0,79 (Cypr) do 6,25 (Łotwa).

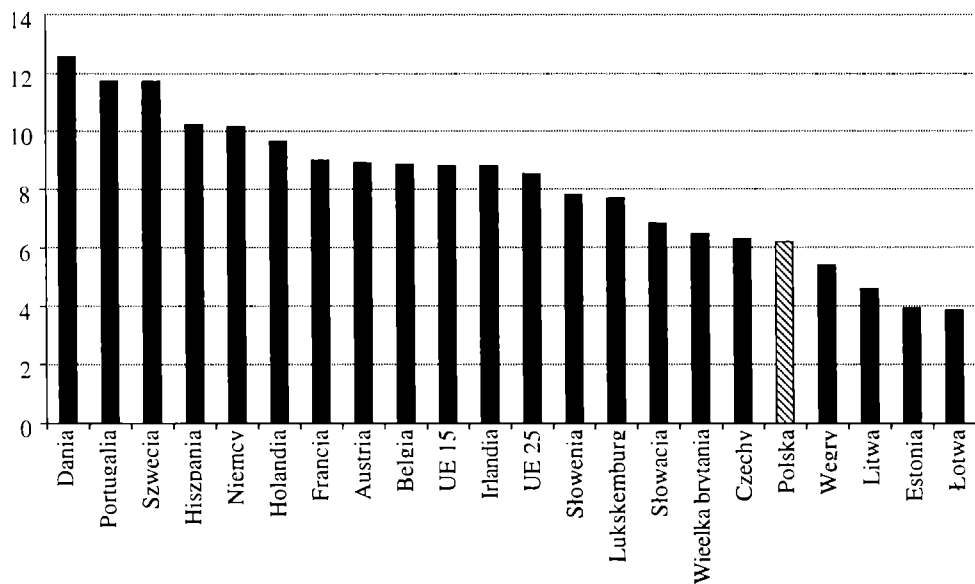
Dodatkowo w tab. 1-3 przedstawiono wskaźnik dyspersji wybranych cen kontrolowanych odpowiednio w UE 25, UE 15, UE 12. Wskaźnik ten przedstawia różnicę między maksymalnym a minimalnym poziomem danej ceny, wyrażoną jako procent średniej w badanym obszarze. Zatem im wyższy wskaźnik, tym większa jest dyspersja cen objętych badaniem. Przeprowadzona analiza wskazuje, że największa dyspersja cen występuje w UE 25, najmniejsza, ale mimo wszystko znaczna, w krajach strefy euro. Widać więc, że wprowadzenie jednolitej waluty na obszarze 12 krajów członkowskich UE z pewnością ułatwiło porównywanie cen, a w konsekwencji wzmocnienie tendencji do ich konwergencji. Wyrównanie poziomu cen na obszarze UGW jest bowiem niezbędne do ostatecznego ukształtowania się jednolitego rynku europejskiego oraz wzrostu konkurencji. Wydaje się jednak, że nie należy oczekiwać, iż ceny na podobne towary i usługi w UE będą jednakowe. Zdaniem ekspertów, różnice cenowe nie spadną poniżej 7%. Za podstawową przyczynę

³ Por. szerzej [6].

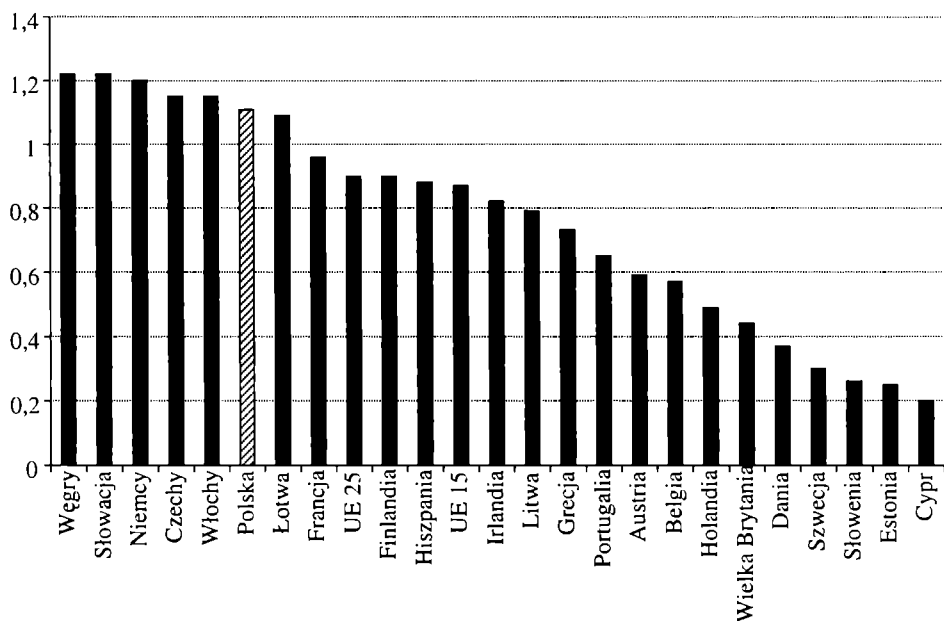
Rys. 4. Ceny energii elektrycznej w UE 25 w 2005 r. (w euro/kWh)

Źródło: Eurostat.

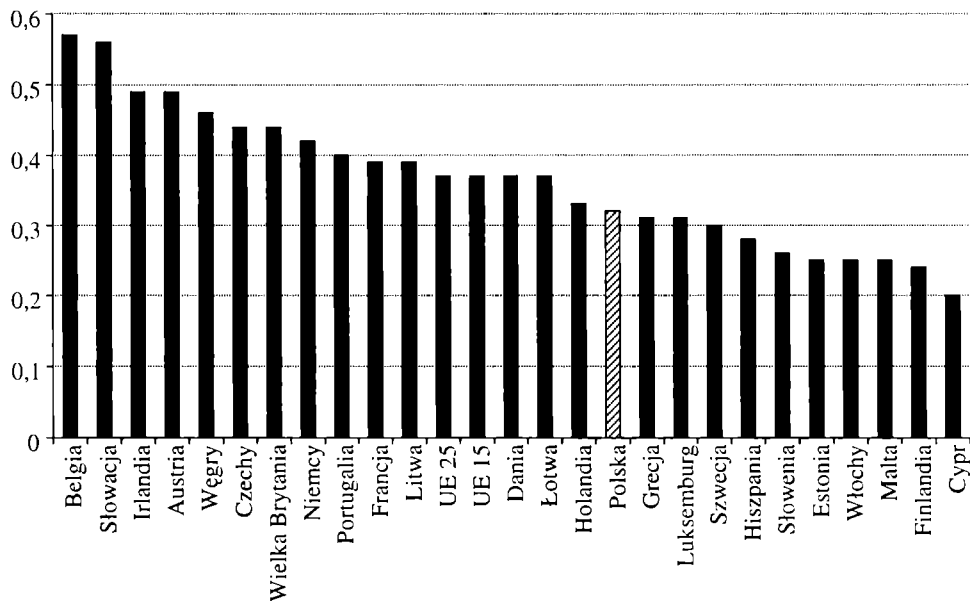
Rys. 5. Ceny gazu w UE 25 w 2005 r. (w euro/GJ)

Źródło: Eurostat.

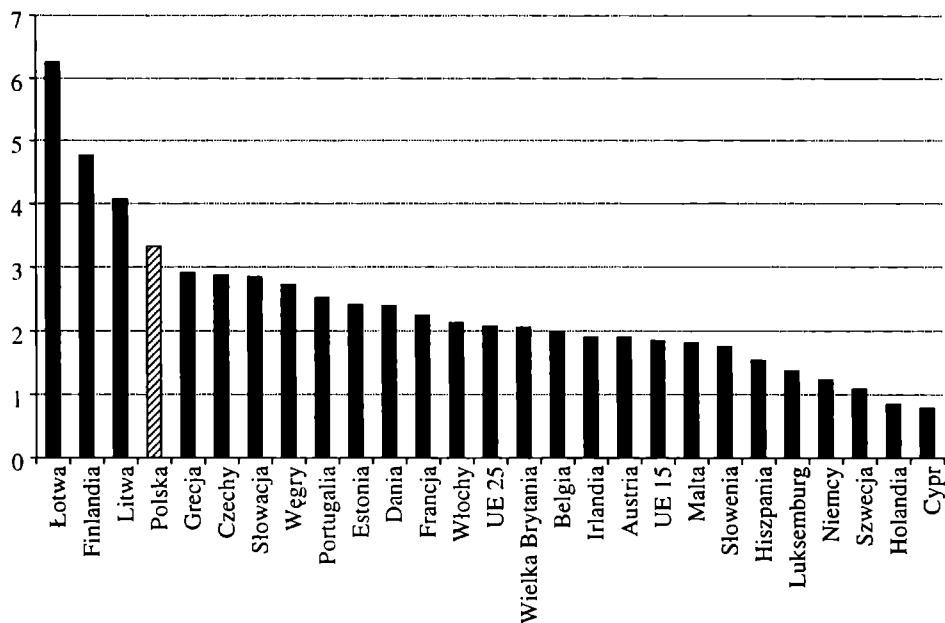
Rys. 6. Ceny za połączenia międzystrefowe w UE 25 w 2004 r. (w euro/10 min rozmowy)

Źródło: Eurostat.

Rys. 7. Ceny za połączenia lokalne w UE 25 w 2004 r. (w euro/10 min rozmowy)

Źródło: Eurostat.

Rys. 8. Ceny za połączenia międzystrefowe w UE 25 w 2004 r. (w euro/10 min rozmowy)

Źródło: Eurostat.

utrzymywania się sporych rozpiętości cenowych uznaje się brak paneuropejskich sieci detalicznych. Jednolite ceny znacznie ułatwiłyby dużym supermarketom rozbudowanie paneuropejskiej sieci placówek detalicznych [3].

Tabela 1. Dyspersja wybranych cen kontrolowanych dla UE 25

Wyszczególnienie	(maks. – min.) / średnia × 100											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Energia elektryczna	138,2	116,2	123,8	128,3	121,7	113,9	116,4	115,5	105,4	98,7	106,2	92,7
Gaz	98,8	96,0	111,8	91,3	83,0	90,4	91,8	126,5	115,1	111,3	107,8	108,7
Rozmowy lokalne	bd	bd		132,2	156,3	151,0	177,2	147,1	119,7	106,3	101,8	bd
Rozmowy międzystrefowe	bd	bd		135,5	158,8	149,5	187,9	212,9	215,5	219,2	135,3	bd
Rozmowy do USA	bd	bd		76,0	92,2	127,1	233,2	282,0	335,2	345,3	228,6	bd

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Tabela 2. Dyspersja wybranych cen kontrolowanych dla UE 15

Wyszczególnienie	(maks. – min.)/średnia × 100											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Energia elektryczna	94,4	90,7	89,6	106,3	107,7	98,6	98,6	104,6	83,5	84,1	79,8	76,4
Gaz	49,5	52,2	62,1	51,1	45,7	52,1	47,6	80,5	74,9	69,1	56,4	63,4
Rozmowy lokalne	bd	bd	bd	132,2	156,3	151,0	121,6	116,9	92,4	91,9	88,6	bd
Rozmowy międzystrefowe	bd	bd	bd	135,5	158,8	149,5	165,1	141,9	112,0	114,4	125,4	bd
Rozmowy do USA	bd	bd	bd	76,0	92,2	127,1	153,8	152,9	173,2	173,9	190,6	bd

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Tabela 3. Dyspersja wybranych cen kontrolowanych dla UE 12

Wyszczególnienie	(maks. – min.)/średnia × 100											
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Energia elektryczna	89,6	83,5	86,1	100,5	102,9	93,9	95,0	100,4	81,3	82,3	77,3	74,2
Gaz	48,7	51,6	60,9	50,5	45,4	50,8	48,4	79,0	72,7	63,8	53,7	43,1
Rozmowy lokalne	bd	bd	bd	120,6	160,7	154,6	125,1	119,7	89,4	88,8	88,4	bd
Rozmowy międzystrefowe	bd	bd	bd	118,0	132,3	120,9	138,2	112,4	84,2	85,2	87,4	bd
Rozmowy do USA	bd	bd	bd	62,5	90,1	129,6	150,9	150,1	174,7	174,6	185,8	bd

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Spśród badanych cen w największym stopniu zróżnicowane są ceny usług telekomunikacyjnych, przede wszystkim rozmowy międzynarodowe. W latach 1994-2005 zróżnicowanie cen energii elektrycznej oraz usług telekomunikacyjnych z roku na rok zmniejszało się w każdym z trzech badanych obszarów (UE 25, UE 15, UE 12). Wskaźnik zaś zróżnicowania cen gazu w analizowanym okresie nie podlegał żadnej tendencji, gdyż ceny gazu w dużym stopniu zależą się od kształtowania się cen ropy naftowej na świecie.

5. Przyczyny zróżnicowania poziomu wybranych cen kontrolowanych w krajach UE

Zróżnicowanie poziomu cen kontrolowanych w krajach UE może być spowodowane wieloma czynnikami. Po pierwsze, różnice w poziomie cen mogą wynikać z różnej podatności gospodarek narodowych na szoki zewnętrzne, takie jak wahania kursu euro lub zmiany cen światowych ropy naftowej. Jak słusznie zauważa H. Remsperger, wstrząs cenowy w UE dotyka wszystkie państwa, ale wpływa on w zróżnicowany sposób na wzrost cen w poszczególnych krajach UE. Wydaje się, że

wstrząs cenowy w strefie euro przyczynia się do zróżnicowania cen energii, a szczególnie ropy naftowej, w danych państwach. Można sądzić, że przyczyną tego zróżnicowania cen energii jest odmienna struktura produkcji i zapotrzebowanie gospodarstw domowych w poszczególnych państwach strefy euro⁴. W związku z tym wypada dodać, że zużycie energii w gospodarce Hiszpanii, Belgii, Portugalii, Grecji i Finlandii przekracza ponad 200 kg nie przetworzonej ropy naftowej na 1000 euro wartości dodanej i jest ono wyższe od przeciętnego zużycia w strefie euro na poziomie 180 kg⁵. Wydaje się, że ponadprzeciętne zużycie ropy naftowej w gospodarce Hiszpanii, Belgii, Portugalii, Grecji i Finlandii wpłynęło również na wzrost stopy inflacji w tych państwach powyżej przeciętnej stopy inflacji strefy euro.

Po drugie, zróżnicowanie poziomu cen w UE 25 może być skutkiem zdominowania rynków nośników energii w znacznym stopniu przez krajowe monopole, a tym samym przez różnice między krajami w stopniu liberalizacji danego rynku. Obecnie w UE wdrażane są działania mające na celu stworzenie wspólnego europejskiego rynku nośników energii (z podobnymi warunkami konkurencji na obszarze wszystkich krajów członkowskich). Komisja Europejska wyznaczyła specjalny harmonogram otwierania rynku nośników energii, z ostatecznym terminem (1 lipca 2004 r.) dla wszystkich użytkowników z wyjątkiem gospodarstw domowych oraz 1 lipca 2007 r. dla gospodarstw domowych. Komisja Europejska podaje, że jedynie regiony z odpowiednią liczbą uczestników, np. rynek brytyjski i skandynawski, są w stanie zapewnić rzeczywiście konkurencyjny rynek transgraniczny. W wielu zaś nowych państwach członkowskich charakterystyczna jest kontynuacja długoterminowych umów na zakup energii, co oznacza, że konkurencja na ich rynkach ma znacznie węższy zakres. Podstawowym problemem na rynku gazu powstrzymującym konkurencję, wskazywanym przez Komisję Europejską, jest brak spójności między strukturami taryfikacji poszczególnych operatorów systemu przesyłu oraz to, że często całość gazu na rynek jest doprowadzana jedynie przez jedną spółkę. Ma to istotny wpływ na możliwości konkurowania na poziomie dostaw⁶. Nawet je-

⁴ H. Remsperger, *Die Europäische Währungsunion als Stabilitätsgemeinschaft*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 45, 20 października 2004, s. 10.

⁵ Por. B. Egert, B.D. Ritzberger-Grünwald, M.A. Silgoner, *Inflationsdifferenziale in Europa: Erfahrungen der Vergangenheit und Blick in die Zukunft*, Oesterreichische Nationalbank, „Geldpolitik & Wirtschaft” 2004 Q1.

⁶ Warto nadmienić, że M. Przybyła, M. Roma (*Does Product Market Competition Reduce Inflation? Evidence from EU Countries and Sectors*, Working Paper Series, ECB, nr 453, marzec 2005, s. 30) dochodzą do wniosku, że stopień konkurencji na rynku produktów wywiera duży wpływ na długookresową średnią stopę inflacji zarówno pomiędzy państwami, jak i pomiędzy sektorami w UE. Uważają oni, że wyższy stopień konkurencji na rynku produktów zmniejsza przeciętną stopę inflacji w długim okresie. Z ich badań wynikają dla polityki dwie implikacje. Po pierwsze, wyższy stopień konkurencji na rynku produktów zmniejsza przeciętną stopę inflacji w długim okresie. Po drugie, decydenci polityczni i banki centralne powinny wspierać potrzebę postępu prowadzonych reform na rynku produktów, ponieważ one prawdopodobnie przyczynią się do trwale niższej stopy inflacji.

żeli istnieje kilku dostawców, konkurencja pomiędzy nimi może być bezskuteczna, jeżeli wszyscy dostawcy dokonują zakupu u tego samego hurtownika⁷. Stworzenie w UE jednolitego rynku nośników energii najprawdopodobniej zmniejszy różnice cen między krajami.

Po trzecie, dyspersja cen na rynku usług telekomunikacyjnych wynika głównie z różnego stopnia zrównoważenia taryf (*rebalancing*), czyli dostosowania poziomu taryf do kosztów świadczenia usług oraz wyjściowego poziomu cen usług telekomunikacyjnych w danym kraju. Zasadniczo w krajach UE 15 występuje tendencja do wyrównywania cen ze średnią UE 15, tzn. że w krajach, w których poziom cen poszczególnych usług telekomunikacyjnych kształtował się powyżej średniej UE 15 wystąpiły spadki tych cen, natomiast w krajach o niższych od średniej UE 15 cenach usług telekomunikacyjnych wystąpiły wzrosty cen. Jak zauważa A.A. Weber, to właśnie deregulacja sektora telekomunikacji doprowadziła do spadku cen w niektórych państwach UE, a dzięki temu przyczyniła się do zmniejszenia stopnia zróżnicowania inflacji [11, s. 7]. Jednakże operatorzy narodowi, którzy wcześniej byli monopolistami na rynku usług telekomunikacyjnych w danym kraju członkowskim, w dalszym ciągu mają dominujący udział na tym rynku. Zaobserwowano zależność między udziałem operatora narodowego w rynku a ceną usług telekomunikacyjnych, polegającą na tym, że im większy był udział operatora narodowego w rynku, tym wyższe ceny usług telekomunikacyjnych (współczynnik korelacji na poziomie 0,6). Generalnie liberalizacja rynku usług telekomunikacyjnych spowodowała znaczne obniżki cen połączeń telefonicznych, ale nie usunęła dyspersji cen pomiędzy krajami.

Po czwarte, mogą być znaczne różnice między krajami w stawkach podatków pośrednich. Jak wynika z doświadczeń poprzednich lat, są one ważnym czynnikiem podwyższającym poziom cen detalicznych. Stawka podstawowa podatku VAT kształtuje się w krajach UE 25 na poziomie od 15 do 25%. Wysokość stawek podatku akcyzowego jest również zróżnicowana. Zgodnie z prawem wspólnotowym towary akcyzowe zostały podzielone na wyroby akcyzowe *zharmonizowane* (paliwa silnikowe, olej opałowy, gaz, napoje alkoholowe oraz wyroby tytoniowe) oraz *niezharmonizowane* (m.in. samochody osobowe, kosmetyki).

6. Wpływ cen kontrolowanych na stopę inflacji i jej zróżnicowanie w strefie euro

W 2004 r. stopa inflacji w strefie euro znajduje się piąty raz z rzędu powyżej wartości progowej stabilności cen na poziomie 2%. ECB wskazuje, że w ubiegłych latach na ceny konsumpcyjne wywierały wpływ wstrząsy gospodarcze związane ze

⁷ *Annual Report on the Implementation of the Gas and Electricity Internal Market*, Commission of the European Communities, Brussels, 05.01.2005.

wzrostem cen ropy naftowej lub cen żywności, którym nie mogła zaradzić polityka pieniężna. Ponadto w ciągu ostatnich lat podatki pośrednie, w szczególności nakładane na produkty tytoniowe, oraz zmiany cen administracyjnych⁸ wpływały na wzrost HICP strefy euro. ECB tłumaczy wzrost podatków tytoniowych głównie jako próbę zmniejszenia konsumpcji tytoniu ze względów zdrowotnych, ale także potrzebą zwiększenia dochodów budżetowych. A.A. Weber również wskazuje na tę przyczynę wzrostu inflacji w strefie euro w 2004 r.⁹ O. Issing podaje konkretnie, że sam wzrost podatków pośrednich i cen administrowanych zwiększa inflację nie mniej niż o 0,7 punktu procentowego [4, s. 6].

W porównaniu z przeciętną dyspersją cen z lat 1999-2004 obniżyło się w pierwszym kwartale 2005 r. zróżnicowanie cen w strefie euro. Jednakże w porównaniu z pierwszym kwartałem 1999 r. w pierwszym kwartale 2005 r. kolejność państw strefy euro pod względem różnicy występujących w nich stóp inflacji a stopą inflacji w Niemczech zmieniła się nieznacznie. Najniższa różnica między stopą inflacji w danym państwie strefy euro a stopą inflacji w Niemczech występowała kolejno w Finlandii, Austrii, Francji, Belgii, Włoch, Luksemburga, Holandii, Hiszpanii, Portugalii, Grecji i Irlandii. Ogólnie Niemcy pozostały nadal państwem o najbardziej stabilnych cenach w strefie euro, pomimo znacznego wzrostu cen administrowanych. Warto zauważyć, że jedynie Holandia i Finlandia zmniejszyła różnicę poziomu inflacji w stosunku do stopy inflacji w Niemczech. Wypada przypomnieć, że różnica ta wzrastała aż do 2003 r. W Finlandii do tego spadku różnicy jej stopy inflacji wobec stopy inflacji w Niemczech przyczyniło się obniżenie podatku od napojów alkoholowych w 2004 r.¹⁰

Jak zauważają I. Angeloni, M. Ehrmann, trwałość inflacji jest podstawową przyczyną zróżnicowania stóp inflacji w strefie euro. Inne przyczyny, takie jak swoiste wstrząsy gospodarcze występujące w danym państwie, asymetrie w mechanizmie transmisji polityki pieniężnej, odmienny stopień elastyczności cen oraz integracji rynku dóbr między poszczególnymi państwami, również wpływają na stopień zróżnicowania inflacji, ale w mniejszym stopniu. Stąd ECB powinien dążyć do stabilizowania średniej stopy inflacji w strefie euro, aby zmniejszyć zróżnicowanie inflacji w strefie euro [1, s. 5]. Kolejne badania ECB uwypuklają skalę tego zjawiska.

⁸ W opracowaniach ECB występuje termin „ceny administracyjne”, a nie „ceny kontrolowane”. Kategoria cen administracyjnych podawana przez ECB jest węższa, gdyż nie obejmuje towarów akcyzowych. Jak podaje ECB, szacunki odnoszą się tylko do względnie wąskiego zestawu cen administrowanych. Istnieją inne, częściowo lub w całości administrowane ceny w poszczególnych krajach, które nie były przez ECB rozważane.

⁹ A.A. Weber, *Geldpolitik und Stabilität im neuen Europa*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln*, nr 53, 15 grudnia 2004, s. 9.

¹⁰ *Gesamtwirtschaftliche Tendenzen in der EWU*, Deutsche Bundesbank, Deutsche Bundesbank, *Monatsbericht* R. 57, nr 5, maj 2005, s. 20.

W strefie euro ceny dóbr i usług zmieniają się rzadziej niż w USA. W strefie euro zmienia się przeciętnie co miesiąc 15% cen konsumpcyjnych, a w USA aż 25%. W strefie euro bardzo duże przedsiębiorstwa wykazują się niższą skłonnością do zmian cen niż firmy w USA, co wskazuje na słabszą presję konkurencji w strefie euro [5, s. 14].

Badania prowadzone przez grupę badawczą Inflation Persistence Network (IPN) w ramach ECB pozwoliły stwierdzić, że ceny w gospodarce strefy euro zmieniają się przeciętnie raz w roku. W strefie euro bowiem występują zakłócenia mechanizmu rynkowego, które utrudniają dostosowywanie większości cen nominalnych do warunków panujących na rynku.

Średni okres utrzymywania się ceny konsumpcyjnej bez zmian (wynosi 4-5 kwartałów) w strefie euro jest znacznie wyższy niż w USA (cena zmienia się przeciętnie co 2 kwartały) [2, s. 1-2]. Jak wynika z tej analizy, w państwach europejskich silny negatywny wpływ na kształtowanie się cen mają niedoskonałości rynku, przyczyniające się do tego, że sztywność cen w strefie euro jest ponaddwukrotnie wyższa niż w USA.

Kwestię sztywności cen usług i cen regulowanych w stosunku do innych kategorii cen w UE 15 i ich wpływ na trwałość inflacji badają P. Lünnemann, Th.Y. Mathã [7, s. 19-20]. Na podstawie swojego badania formułują kilka interesujących wniosków. Po pierwsze, zauważają, że nominalne ceny regulowane odznaczały się największym stopniem sztywności, a nieco niższy stopień sztywności miały ceny usług. Po drugie, występuje duża trudność obniżania cen regulowanych i usług. Po trzecie, średni wzrost cen regulowanych i cen usług jest wyższy niż przeciętny wzrost cen nie dotyczących usług i cen swobodnie ustalanych na rynku. Po czwarte, większość państw UE 15, wyłączając usługi z HICP-y, przyczynia się do zmniejszenia zmierzonego stopnia trwałości inflacji. Podobnie wykluczenie z HICP-y cen regulowanych również przyczynia się do zmniejszenia zmierzonego stopnia trwałości inflacji, ale w mniejszym stopniu niż wyłączenie usług z HICP-y.

Należy podkreślić, że w strefie euro ceny administrowane stanowią około 6% całego indeksu HICP¹¹. Jednak od 1999 r. różnica między dyspersją inflacji mierzoną HICP a dyspersją inflacji mierzoną HICP z wyłączeniem cen administrowanych była bardzo niska, ale pomimo to ECB wyraża opinię, że przynajmniej w krótkim lub średnim okresie zmiany cen administrowanych i podatków pośrednich mogą zwiększać dyspersję inflacji¹². Jednak w opinii ECB polityka pieniężna nie

¹¹ Szacunki odnoszą się tylko do względnie wąskiego zestawu cen administrowanych. Są też inne, częściowo lub w całości administrowane ceny w poszczególnych krajach, które nie były przez ECB rozważane. Jak podano wyżej, kategoria cen administracyjnych podawana przez ECB nie obejmuje towarów akcyzowych.

¹² *Inflation differentials in the euro area: Potential causes and policy implications*, ECB, Frankfurt a. M. 2003.

może lub nie powinna wpływać na gospodarkę w krótkim okresie. Uzasadnieniem tej opinii ECB są dwie odmienne cechy gospodarki europejskiej i cechy gospodarki USA. Gospodarka europejska ma dwie cechy odmienne od gospodarki USA, a mianowicie zbyt duży stopień trwałości inflacji i zbyt powolny mechanizm transmisji polityki pieniężnej¹³. Sztywność cen opóźnia skutek działania polityki pieniężnej w gospodarce i utrudnia prognozę wpływu zmiany stóp procentowych. Zadaniem zarówno polityki strukturalnej, jak i polityki konkurencji powinno być zwiększanie konkurencji, przyczyni się ona bowiem do zmniejszania zbyt dużego zróżnicowania cen, w tym cen kontrolowanych. Zmniejszenie trwałości inflacji i zróżnicowania cen ułatwi prowadzenie polityki pieniężnej ECB.

Literatura

1. Angeloni I., Ehrmann M., *Euro Area Inflation Differentials*, ECB. Working Paper Series nr 388, wrzesień 2004.
2. Angeloni I. i in., *Inflation Persistence in the Euro Area: Preliminary Summary of Findings*, ECB Conference: „Inflation persistence in the euro area”, Frankfurt a. M., grudzień 2004.
3. *Euro – nowa waluta zjednoczonej Europy*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2001.
4. *Gespräch mit Prof. Dr. Otmar Issing, Mitglied des Direktorium des Europäischen Zentralbank von Mark Schieritz und Ralph Atkins, Geldpolitik im Schatten der Inflation*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 52, 8 grudnia 2004.
5. *Inflexible Preise erschweren der EZB die Arbeit*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 53, 15 grudnia 2004.
6. Kołodziej J., *Ceny kontrolowane a inflacja w Polsce, Czechach oraz na Węgrzech na tle Unii Europejskiej*, [w:] *Polityka i rozwój gospodarczy Polski w UE. Ocena i perspektywy*, red. S. Pangsy-Kania, G. Szczodrowski, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2005.
7. Lünemann P., Mathä Th.Y., *Regulated and Services' Prices and Inflation Persistence*, ECB, Working Paper Series nr 466, kwiecień 2005.
8. Maier P., Cavelaars, *EMU Enlargement and Convergence of Price Levels: Lessons from the German Reunification*, czerwiec 2003.
9. *Price Level Convergence and Copetition in the Euro Area*, „Monthly Bulletin”, ECB, sierpień 2002.
10. Weber A.A., *Geldpolitik und Stabilität im neuen Europa*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 53, 15 grudnia 2004.
11. Weber A.A., *European Inflation Dynamics and Inflation Convergence*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 45, 20 października 2004.

¹³ W. Münchau, *Europe's History of Inflation Makes Rate Cut Unlikely*, Deutsche Bundesbank, *Auszüge aus Presseartikeln* nr 1, 5 stycznia 2005, s. 4.

THE REGULATED PRICES AND INFLATION DIFFERENTIALS IN THE EUROPEAN UNION

Summary

The prices and inflation differentials are a normal phenomenon in long-established monetary union like the United States. The improvements in both European and national competition policies may further reduce price differentials for tradable goods and inflation differentials. Inflation differentials can be an integral part of the adjustment mechanism resulting from the dispersion of economic developments across the European countries. Therefore inflation differentials are not only unavoidable, but also desirable. However in the European Union, prices are characterised by systematically longer adjustment process, on the account of greater rigidity in price-setting mechanism. Additionally, the European governments increase these rigidities, because of the large weight of the regulated prices in the CPI basket and the HICP basket, and generate significant and persistent inflation divergence. The main aim of this paper is to compare the level, change and dispersion of the regulated prices and weight of these chosen prices in the CPI basket and the HICP basket. This article also presents the main causes of the dispersion of the regulated prices and their influence on inflation differentials.